

AZERBAJCANIN KREDİ VE PARA SİSTEMİ, GÜNÜMÜZDEKİ ÖZELLİKLERİ VE GELİŞME YÖNÜ

Zahid MAMMEDOV¹, Ahmet YEMAN²

ÖZET

Bu çalışmada, Azerbaycan banka sektörünün pratik, teorik ve çağdaş yönleri üzerinde durulmuştur. Makalede, öncelikle, Azerbaycan bankacılık sisteminin çağdaşlaşmasında yaşanan güncel problemlerine değinilmiştir. Banka faaliyetlerinin verimliliğinin artması için gerekli şartlar üzerinde durulmuş, çağdaşlaşma sürecinde çözümlenmesi gereken güncel problemler gözden geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Bankacılık Sistemi, Para Sistemi

Abstract

Clause is devoted to modern aspects of the theory and practice of banking in Azerbaijan. The special attention is given to actual problems of process of modernization of the Azerbaijan bank sector and revealing of opportunities of increase of efficiency of its functioning. In clause the most actual problems which should be solved during modernization of the Azerbaijan bank system are considered.

Keywords: Azerbaijan, Banking System, Monetary System

¹ Prof. Dr. Azerbaycan Yüksek Öğretim Kurumu Üyesi, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Öğretim Üyesi

² Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Araştırma Görevlisi, ahmet.yeman@asb.az

I. Giriş

Küresel kriz döneminde Azerbaycan bankacılık sektörünün mevcut durumunun incelenmesi önem arz etmektedir. Böyle ki, Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen para-kredi politikaları ile ilgili olarak bankacılık sektörü bu krizden en az zararlı çıkabilmiştir.

Çalışmanın amacı Azerbaycan'ın bağımsızlık dönemi sonrası kredi ve para sisteminin özelliklerini ve bu sistemde yaşanan sürekli gelişimleri ortaya koymaktır.

Azerbaycan banka sisteminin aşamalı ve zaruri olarak modernize edilmesi son yıllarda kabul edilen kanunlarla çok net olarak kendisini göstermektedir. Bu kanunlar şunlardır:

1. Bankalar Hakkında Kanun (16 Ocak 2004);
2. Merkez Bankası Kanunu (10 Aralık 2004);
3. İpoteka Kanunu (15 Nisan 2005);
4. Banka Mevduatlarının Sigortası Kanunu (9 Şubat 2007).

II. Azerbaycan Çağdaş Para Sisteminin Gelişme Süreci

1 Temmuz 1992 tarihinde Rusya Hükümetinin, Rusya Merkez Bankasının diğer Birlik üyesi olan merkezi bankalara kredilerin otomatik olarak verilmesinin durdurulması, rublenin kapsadığı ekonomik alanın daralmasına sebep oldu. Bu süreçle birlikte eski Sovyet ülkelerinde nakit para sıkıntısı ortaya çıkmaya başladı. Rusya'nın bu kararı Azerbaycan'ın kendisine ait yeni bir para birimi kabul etme prosesini hızlandırdı. Bağımsızlığın elde edilmesiyle ilgili olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 5 Temmuz 1992 tarihinde 48 sayılı "Azerbaycan Milli Parasının Tedavüle Bırakılması" ile ilgili kararına istinaden 15 Ağustos 1992 tarihinde ilk defa Azerbaycan manatı piyasaya sürüldü. İlk defa piyasaya sürülen manat 1 Ocak 1994 tarihinde Azerbaycan'da tedavülde olan tek para halini aldı.

Tedavülde olan rublenin kuruna göre 10 ruble 1 manat olarak değiştirildi. Yüksek enflasyon ve rublenin basılmamasıyla birlikte piyasada para sıkıntısı olmasından dolayı, yani piyasada yeterli ruble olmaması sebebiyle, Mart 1993 tarihine kadar tedavülde olan paranın ekseriyetini manat oluşturuyordu.

Rublenin piyasadan kaldırılması 2 aşamada yapıldı. 1993 yılının Temmuz, Ağustos aylarında büyük yüksek kıymetteki banknotlar tedavülden çıkarıldı. Bunu müteakip Rusya Federasyonun kararına binaen 1993 yılında basılan banknotlar tedavülden kaldırıldı. Bir ruble değerindeki düşük kıymetteki banknotlar, 1993 yılının Aralık ayında tedavülden kaldırıldı. 1 Ocak 1994 tarihinde ise ruble banka hesapları, manatla değiştirildi. 1993 yılında para hacminin artması ve kredi verilmesinde dikkati çekecek derecede artış gözlenmiştir. Ama 1994 yılında enflasyon 18 kat arttı. Manat ise 12 kat değer kaybetti.

14 Aralık 1994 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası Bakü'deki bankalar arasındaki döviz alış verişinin değerlerini göz önünde bulundurarak milli paranın kurunu belirledi. Bu teşebbüs çok kısa süre içerisinde beklenilmeyen sonuçlara neden oldu. Mantıki olarak bu durumda doların kurunun aşağı düşmesi gerekiyordu. Fakat bu gerçekleşmedi. Bunun neticesinde, ülkenin para fonunda bulunan manat rezervi; Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası fiziki olarak döviz ihtiyacını karşılayamadı. Enflasyonun yükseldiği ortamda bu durum ihracatçıları zor durumda bıraktı. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasına altın rezervlerinin idare edilmesi hukuklarının tam verilmemesinden dolayı verimli döviz siyasetinin hayata geçirilmesi gerçekleşmedi.

28 Şubat 1995 tarihinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Dövizin İdare Edilmesi ve Liberalleşmesi" ile ilgili kararnameyi kabul etti. Bu kararnameye istinaden "Ülkenin Tek Para Fonu" kaldırıldı.³

Bu fonun kaldırılması sonucu altın rezervlerinin idare edilmesi görevinin Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'na verilmesi, Azerbaycan para sisteminin gelişme merhalesinde atılan zorunlu bir adım oldu.

³ Kasım 1994 yılında Uluslararası Para Fonunun teşebbüsüyle Bakü'de gerçekleştirilen çalışmada kredi hattının açılması için gereken şartlardan biri şu şekilde ortaya kondu; Para rezervlerinin idare edilmesinde "merkezileştirme yönünde para tanzimi"yaklaşımın yeniden ele alınması gerekmektedir.

1994 yılında Hazar Denizi'nde petrol yataklarının işletilmesi konusunda asrın anlaşması olarak adlandırılan bir anlaşma imzalandı. Dış yatırımın ülkeye çekilmesi yönünde sözü edilen anlaşma milat niteliği taşımaktadır. 1995 yılının başlarında Uluslararası mali kurumların yardımıyla, 1996 yılında Sosyal iktisadi durumun istikrara kavuşmasının esasını koymasını gerçekleştiren bu program neticesinde dış yatırımların hacmi iki kat artmıştır. 1995 yılından 1998 yılına kadar yabancı yatırımların gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan artış ülke ekonomisinin gelişmesi petrol sahasındaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmıştır.

1994 yılından 2000 yılına kadar Azerbaycan'ın para rezervi 24 kat artış kaydetti. 1997 yılının ortalarında para rezervinin hacmi 565 milyon ABD doları seviyesine çıktı. İthal olunan malların maliyeleşmesi hizmetleri ucuzlaştırarak 3,5 ay arzında (Uluslararası Standartlara göre rezerv ülkenin yapmış olduğu ithali 3 ay karşıladığında bu yeterli düzeyde kabul edilir.) 1999 yılının başlarında para rezervi 448,7 milyon ABD dolarına kadar düştü. Ancak 1999 yılı içerisinde ise bu rezerv %50.6 artarak 01.01.2000 tarihinde 675 milyon ABD doları oldu. Bunun yanında ithali karşılama oranı 2.5 aydan 4.5 aya kadar yükseldi ve bu süreç içerisinde en yüksek seviye çıktı.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin para alanında inkişafı için yapılan önemli çalışmalardan birisi de milli banknotların (denominasiya) değerinin değişmesi oldu. Cumhurbaşkanı'nın 7 Şubat 2005 tarihinde "Paranın nominal değerinin değiştirilmesi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Kıymetlerin Ölçüsü" ile ilgili karara istinaden manatın değerinin değiştirilmesi 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren başladı. Yeni kanuna esasen 5000 eski manat yeni 1 manata eş değer hale getirildi.

III. 1998 Yılında Rusya'da Ortaya Çıkan Ekonomik Krizin Azerbaycan Para Kredi Sistemine Etkisi

1998 yılı Rusya krizi Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin mali sistemini olumsuz yönde etkiledi. Rusya Federasyonunu kuşatan çok geniş ölçülü ekonomik kriz Azerbaycan ekonomisine de olumsuz etki yaptı.

Azerbaycan'da petrol ihracatı stratejik öneme haizdir. Dünya pazarında petrolün fiyatının düşmesi, ülkede krizin her alanda yayılmasına sebebiyet verebilirdi. Bundan dolayı ülke idaresi çeşitli önlemler almak zorunda kaldı.

Şüphesiz ki bu dönemin en önemli zorluklarından birisi de bütçe sisteminin istikrarını temin etmek idi. Burada şunu belirtmek de fayda var, devlet bütçesinin belirli bölümü petrol ihracatından gelen gelire göre düzenlenmektedir. Bu dönemde kontrol altına alınamayan kriz kendisini para piyasasında da gösterdi. Burada yabancı paraya talep daha da arttı. Bunun neticesinde taleplere cevap verilemedi. Bir taraftan petrol ihracatından gelen gelirin azalması, diğer taraftan rublenin devalüasyonu neticesinde Rusya mallarının ithal edilmesinde hissedilir derecede artış kaydedildi.

1998 yılının sonuna yakın "az kayıplarla" makro iktisadi istikrarı korumak ve yabancı sermayenin girişi ile gelişme sağlandı. Makro iktisadi istikrarı korumak her şeyden önce para piyasasının esas makro iktisadi göstergileri ile gerekli koordine edilmesi sayesinde 1998 yılının hadiselerinin önüne geçmek ve birkaç yıl para rezervlerini toplamaya imkan sağladı.

İstikrarı koruma giderleri nispeten az oldu. 1998 yılında manatın değerini korumak amacı ile Azerbaycan Merkezi Bankı döviz piyasasında devlet rezerv ihtiyacının %10'una yakın bir hissesini kaybetti. O devirde Bağımsız Devletler birliğinin diğer üye ülkeleri ise kendi döviz rezervlerinden %30-50 kaybettiler.⁴

IV. Dolarizasyon Süreci

Geçiş dönemi ekonomisine has olan problemlerden birisi de ekonominin dolar üzerine kurulmasıdır. Uzun yıllar ekonomide doların hükümranlılığı Azerbaycan iktisatçılarının ve bütün olarak iktisat politikalarının yürütülmesinde sorumlu olan kurumların üzerinde durduğu bir konu idi. Geçiş dönemi ekonomisinin genel özelliği para kredi sisteminde doların bazı mal ve hizmetlerin ölçümünde geçerli para birimi olması idi.

⁴ Elman Rustamov Merkezi Avrasyada Milli Doviz. «CA CC Press», 2008. 60- 79.

1994 yılında Azerbaycan'da enflasyon %1800, manatın ABD dolarına göre ucuzlaması, %1200 şeklinde idi. Ancak durum 1995 yılında köklü şekilde değişti. Bu göstericiler %84,6 ve %3.6 şeklinde oldu.

1996 yılında enflasyon dolara da tesir ederek dolar % 6,8 oranında değer kaybetti. Manatın kuru ABD doları ile karşılaştırıldığı % 8'de sabitlendi. 1997 yılında enflasyon son sınıra inerek % 0,4 oranında oldu. Manatın değeri dolara nisbeten ise % 5,1'de arttı ve dünya piyasalarındaki krize rağmen bu sabitlik 1998 yılında da korundu.

Azerbaycan'ın esas nakit döviz para kaynaklarından birisi de yurtdışında yaşayan Azerbaycan vatandaşlarının geliri idi. Uzmanların görüşüne göre 1998 yılı Rusya krizine kadar yurtdışında çalışan Azeriler her yıl Azerbaycan'a nakit olarak 1 milyara yakın ABD doları göndermişler (Rus uzmanların görüşüne göre 1,5 milyardan 2,5 milyara kadardır).⁵ Bu ise şüphesiz ki Azerbaycan ekonomisinde doların yaygın olarak kullanılmasında az rol oynamamıştır.

Yıllar itibariyle mevduat rakamları ve toplamda payları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo1: Azerbaycan banka sisteminde mevduat göstergesi

Milyon Manat	Yerel para		Yabancı para		Toplam
	Tutar	%	tutar	%	
2001	63	15	350	85	413
2002	76	16	407	84	483
2003	120	19	524	81	644
2004	222	20	896	80	1.118
2005	280	20	1.089	80	1.369
2006	821	38	1.341	62	2.162
2007	1.663	49	1.749	51	3.411
2008	1.940	41	2.821	59	4.761
2009	1.916	41	2.738	59	4.654

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

⁵ Azerbaycan Bankacılık Sistemi / Dünya ekonomisi ve uluslararası ilişkiler.- 2008. № 7.

Azerbaycan para piyasasının esas özelliği satılan dövizlerin türlerine ait küçük çeşitlemelerle sınırlı kalmasıdır, yani interbank piyasası genel olarak bir iki yabancı para ile ameliyyat görüyor: dolar, avro, bazen de rubleye göre mevcut olur.

Tablo 2:

Döviz	Milyon Manat	
	tutar	%
USD	32.443	84
EUR	5.618	14
RUB	456	1
Diğer	287	1
Toplam	38.805	100

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

İkinci tabloda görüldüğü gibi Azerbaycan döviz piyasasında doların alış- satış oranı % 84, Avronun payı ise % 14 olmaktadır.

V. Azerbaycan Banka Sistemin Günümüzdeki Durumu

Azerbaycan banka sistemin modernize edilmesinin gerekliliği 2004 yılı ortalarında başlandı. Bu durum, Milli banka ile ilgili 10 Aralık 2004 tarihinde ve Bankalarla ilgili 16 Ocak 2004 tarihinde çıkan kanunlarda kendisini gösterdi.

Tablo 3: Azerbaycan Banka Sistemi Hakkında Bilgi

Milyon Manat	2009
Aktifler	11.159
Krediler	8.065
Mevduat	4.308
Sermaye	1.993

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

Son yıllarda Azerbaycan'ın banka sektörü hissedilir derecede geliştiği görülmektedir. Banka sistemlerinin sağlamlaştırılmasının birleşme süreçlerinin etkili vasıtaları, yeni yapıyla ve minimum ser-

mayeye olan taleplerle kapitalin yeterli olması ile ilgili önlemler alındı. Merkez Bankasının normatif taleplerine uygun olarak, 1 Temmuz 2007 tarihinden itibaren bankaların sermaye tutarı yasalara göre 10 milyon manat olarak tesbit edilmiştir.

Ülkedeki bankalarının varlıklarının genel hacmi 1 Ocak 2010 tarihi verilerine göre 13,9 milyar dolara yakınlaşmıştır. Yıllık artış % 8,6 olmuştur. Toplam aktifleri içinde müşteri kredilerinin oranı % 72'e çıkmıştır.

Tablo 4: Azerbaycan'da Faaliyet Gösteren Banka Sayısı (01.01.2010)

Banka Sayısı	46
Devlet Bankaları	1
Özel Bankalar	45
Yabancı Bankalar	23
Yabancıların % 50'den fazlasına Ortak Oldukları Bankalar	7
Yabancıların % 50'ye kadar Ortak Oldukları Banka Sayısı	14
Yabancı Bankaların Şubeleri	2

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

2006 yılında Yabancı bankaların Bankacılık sektöründe aktiflerin payı %25, 2007 yılında % 28,6, 2008 yılında % 29,9, 2009 yılında ise % 28 olmuştur. 2008 yılında, bankacılık faaliyetlerinin hukuki olarak düzenlenmesi, bankaların yüksek seviyede düzenli olarak çalışması ve gözetlenmesi bunun yanında ülkedeki bankaların rekabeti hususunda çalışmaları devam etti. Bu çalışmalar Uluslararası standartlara uygun olarak sürdürüldü. Bunun neticesinde bu çalışmalar yeni anlaşmalar içerisinde kendi yerini buldu. Bu arada bankalarda Basel 2 standartlarının kabul edilmesi için danışmanlık hizmetleri devam etti. Böylece, bütün bankaların faaliyetleri dış deneticiler tarafından kontrol edilmiş oldu.

Tablo 5: BDT Ülkelerinin temel bankçılık göstergeleri
(GSMH'ya oranlar)

Ülke	Vartıklar	Krediler	Kapital
Russia	52,8	29,6	6,4
Ukraina	63,5	45,8	7,9
Kazakistan	101,7	68,7	13,4
Belorosa	36,7	26,2	6,6
Kirgizia	26,7	11,4	4,8
Üzbekistan	34,7	-	5,2
Azerbaycan	25	13,1	3,3
Georgia	30,9	17	6,6
Armenia	19,7	8,6	4,5
Moldova	51,7	31,4	8,9
Turkmenistan	30,2	26,3	-
Tadjiistan	19,8	15,3	2,7

Kaynak: A. Abalkina. BDT bankalari. M, 2008. s.44.,Interfaks-1000.

VI. Azerbaycan Milli Bankasının⁶ Temel Amaçları

"Azerbaycan Merkez Bankası hakkında Kanun"a uygun olarak Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın amaçlarını şu şekilde sıralanmıştır: Azerbaycan milli parasın istikrarını korumak, ödeniş-hesab sisteminin fasılasız ve düzenli faaliyetini devam ettirmek ve Azerbaycan banka sisteminin gelişmesini ve güçlenmesini sağlamaktır.

Merkez Bankası amaçlarına ulaşmak için aşağıdaki faaliyetleri yerine getirmektedir

1. Devletin para ve döviz politikasını sürdürmek ve belirlemek;
2. Paranın, tedavüle konması, tedavülden çıkarılmasını Azerbaycan Cumhuriyeti anayasasının 19 maddesi, II fıkrasına göre organize etmek;

⁶ AR Anayasasına ilave ve değişiklikler edilmesi hakkında AR 18 mart 2009 tarihli Referendum Aktına esasen 31 mart 2009 tarihinden itibaren AR Milli Bankı Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi Bankası olarak adlandırılır.

3. Manatın resmi kurunu, döviz kurlarına uygun olarak düzenli bir şekilde tayin ve ilan etmek;
4. Kanuna uygun olarak paranın döviz kurunu düzenlemek ve kontrol etmek;
5. Kontrolünde bulunan uluslararası döviz - altın rezervlerine uygun olarak mühazife etmek ve yönetmek;
6. Kanuna uygun olarak uygun ödemeler dengesini kurmak ve devletin tahmini ödemelerinin hazırlanmasına iştirak etmek;
7. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bankalar hakkındaki kanununa uygun olarak kanunda kabul edilen normatif anlaşmalara binaen banka faaliyetlerini yürütme izni vermek ve düzenlemek; banka faaliyetlerini kontrol etmek;
8. Ödeme sisteminin faaliyetlerini düzenlemek, kanuna uygun olarak kontrolünü sağlamak;
9. Mevcut ve diğer kanunlarda öngörülen diğer vazifeleri yerine getirmek.

1994 yılından beri Azerbaycan'da uygulanan para politikası 4 aşamalı ele almak mümkündür:

1. Aşama (1994-1996). 1992-1994 yılları arasında makro ekonomi istikrarın temin edilmesi için kabul edilen prensipler ve sıkı para politikasının sürdürülmesiyle karakterize edilirdi. Bu zorunlu faaliyete 1992-1994 yılları arasında ortaya çıkan objektif gerçekler sebebiyet verdi. Dünya tecrübesine göre; merkezi sistemden pazar ekonomisine geçmek, üretim göstericilerinin aşağı düşmesi, enflasyonun yükselmesi, süratli şekilde milli paranın değer kaybetmesi ve halkın sosyal durumunun kötüleşmesine sebep olur. Bu süreci, Sovyet ülkeleriyle uzun yıllardır devam eden ilişkilerin sekteye uğraması, farklı bölgelerde siyasi ve askeri çatışmaların olması hızlandırdı. Yukarıda kaydedilen gerginliğin tehdit eder dereceye gelmesi Azerbaycan için karakteristik bu durum oldu.

1992-1994 yıllarında ortalama enflasyonu ülkede %1600-1800 civarında idi. Milli para ise dolara göre birkaç kez değer

kaybetti. Aynı zamanda enflasyonun sınırları zorlaması parasal ve parasal olmayan sebeplere bağlı idi. Bunun esas sebebi, devlet bütçesinin eksikleri Merkez Bankası kredilerinden karşılanmasından dolayı idi. Aynı zamanda ticaret bankalarının kredi portfelinin büyük hacimde problemlili olduğunu da kaydetmek gerekir.

Devlet maliye sisteminin parametrelerinin kötüleşmesiyle birlikte devletin gelişme düzeyi de çok aşağı idi. Ülkede çağdaş pazar ekonomisine cevap veren para piyasası yoktu.

1994 yılının ikinci yarısından devlet ve Merkez Bankası makro iktisadi istikrarı sağlamak için yeni radikal önlemler almaya başladı. Maliye Bakanlığı ve Merkez Bankası, Dünya Bankasının yardımı ile kısa süre içerisinde acil olarak yeni programlar yaptı. Bu programların yerine getirilmesinde Cumhurbaşkanı 15 Haziran 1994 tarihinde "Halkın Sosyal Durumun Güçlendirilmesi ve Ülkenin Ekonomik Durumunun İstikrarı İçin Alınacak Tedbirler" isimli kararından sonra başladı. Bu senedin esas amacı, enflasyonun yükselmesini önlemek, para ve vergi siyaseti ile manatın kurunu sabitleştirmek ve böylece iktisadi gelişme için makro iktisadi ortam oluşturmak idi.

Enflasyona karşı birinci tedbir olarak Merkez Bankasının aracılığıyla devletin bütçe açıklarının durdurulması oldu. Ödeme dengesinin cari faaliyetlerinin ve milli paranın istikrarını temin etmek amacıyla, ülkenin resmi döviz rezervlerini talep olunan seviyeye çıkardılar. Bütün bu programlar sonunda istikrarın makro iktisadın oluşmasına sebep oldu. Böylece sabit iktisadi gelişme için ortam oluşturdu.

Böylece Merkez Bankasının hayata geçirdiği radikal para politikası para-döviz piyasadaki gerginliği ortadan kaldırmak enflasyonun aşırı artımını durmak ve makro iktisadi sabitliğe nail olmak için uygun zemin oluşturdu.

II. Aşama: 1997–1998 yıllarını içine alan ikinci merhale ekonominin kurumsal yapısına uygun olan sert para ve döviz politikalarının bazı hususlarının yumuşatılmasıyla karakterize edilir.

III. Aşama: 1999 yılının Temmuz ayında, Merkez Bankasının para ve döviz politikasının 3. merhalesi başladı. Paraya olan talebin zaruri şekilde artması ve kurumların ıslahatlarının hızlanması ile ne-

ticelenen iktisadi büyüme durumuna dikkat eden Merkez Bankası "yumuşak" para döviz siyasetini güçlendirdi. Neticede merkezleştirilmiş kredilere göre faiz oranları ve zorunlu rezerv kaynaklara uygulanan faiz oranları aşağı salındı. Tedavülde olan paraların yetersiz olmasını önlemek ve ekonominin paraya olan ihtiyacını iyileştirmek gibi önlemler, döviz rezervlerinin artması, ihracatın düzenlenmesi makro iktisadi istikrarın güçlendirilmesi için elverişli ortam oluşturur.

Elde edilen makro iktisadi istikrar neticesinde Milli Ekonomi'ye olumsuz tesir gösteren ve bunun gibi sebeplerden 1998 yılında Dünya pazarında petrolün değerinin aşağı düşmesi, Rusya ekonomik krizinin tesirinden kurtulma gereği ortaya çıktı. Genel olarak milli para ve bankaların istikrarı korundu. 1998 sonraki dönemde ekonomik gelişme canlanmaya başladı.

IV. Aşama: 2003 yılında prensip olarak yeni makro iktisadi olayların gidişiyle karakterize olan para kredi politikasının dördüncü dönemi başladı. Kişi başına düşen gelirin miktarının hissedilir derecede artması ve halkın gelirin hızlı artması, ülkenin bölgelerinde iktisadi aktifliğin genişlemesi, nihayet petrolden gelen gelirin artması Azerbaycan'ın banka sistemine yeni, kalite bakımından daha karmaşık fonksiyon ve amaçlar getirdi.⁷

Para kredi politikasının müspet üstünlüklerinden birisi de enflasyonun aşağı inmesi, milli paranın istikrarının korunması, mal ve hizmetlerinin fiyatlarının yükselip inmesine konulan sınırın aşamalı şekilde ortadan kaldırılması yoluyla dünya pazarlarına entegre olunması idi. Para kredi tanzim etme organları tarafından enflasyonun aşağı düşmesi meselelerin çözümü için manatın kurunun yükseltilmesi ve petrol fonunda paranın toplanması gibi önlemler alındı. Neticede bu belli başarıların elde edilmesine sebep oldu. Elbette böyle bir siyasetin banka sisteminin gelişmesi açısından getirdiği önemi göz ardı etmek mümkün değildir.

1. Manatın kısa sürede değer kazanması, halkın tasarrufunu dövize yatırması prosesini durdurdu. Bu da bankaların re-

⁷ Elman Rustamov, Merkezi Avrasya'da Ulusal Döviz. "CA SS Pres" 2008, s. 60-79.

zervlerinin artmasına, bankalara yatırılan paraların süresinin uzatılmasına sebep olurdu.

2. Döviz kanunu liberalleştirilmesiyle birlikte Azerbaycan'ın yabancı para ödeme kabiliyetinin inkişaf etmesi ve manatın değer kazanması sermaye akımını hızlandırır, yabancı sermayeciler için Azerbaycan banka sektörüne çekilmesi sürecinde süratli gelişim kaydedilmiştir.
3. Enflasyonun aşağı düşmesi milli maliye pazarının bağlarının açılması şeklinde neticelenen rekabet artımı maliye hizmetlerinin "her şeyden önce perakende ve sermaye-banka hizmetleri sahasında" gelecekteki hizmetlerine hız verirdi.

Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın, "Devlet Para Politikasının Esas Yönleri" senedinde merkezi bileşen olarak enflasyonla birlikte para kütlesinin artışının düzenlenmesi politikası ele alınır. Bu politikanın özellikleri şunlardır:

1. Enflasyonun düşürülmesinde güçlerin bir araya getirilmesi, bu politikanın bir amacı olarak para değişim kurunun düzenlenmesinde imtina etmek; bu politikanın amacı 2009 yılına kadar enflasyonun % 4-5,5 oranında düşürmek;
2. Manatın kurunun iniş ve çıkışının idare edilmesinde serbest dalgalanma rejimine geçmek; serbest döviz piyasasına müdahaleden imtina etmek; değerlerin yabancı ekonomik konjektürün dalgalanmasından doğan para talebinin bağıllığı en aza indirgemek; neticede Azerbaycan ekonomisinde paraya olan talebin idare edilmesi durumu düzelir;
3. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankasının para talebinin idare edilmesinden, döviz piyasasında operasyonlar vasıtasıyla faiz oranlarıyla düzenlenen idare şekline geçmek.

Birkaç yıl içerisinde Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda kademeli bir şekilde sözü edilen politikanın hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Bunun için Ticari Bankaların maliye şemasının değiştirmek; kredilerin verilmesi için tek bir şema oluşturmak, kredilerin verilme zamanının son tarihini bir yıla kadar uzatmak, teminat

maksadıyla güvenilirliği yüksek birleşik bankaların ve kıymetli kâğıtları sayısını artırmak, maliye sistemi şebekesinin genişletilmesinin ardıcılığını ve müddetini tayin etmeden Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası, bu prosesin; yavaş yavaş kıymetli kâğıtların çıkarılmasıyla ekonomide para sıkıntısı olduğunda ortaya çıkacağını belirtmektedir.

Parasal yönetimin seviyesinin yükselmesi çerçevesinde 2007 yılının ilk üç ayından başlayarak Azerbaycan Merkez Bankası "faiz-tavan dehlizi" düşüncesini hayata geçirmeye başladı. Bu gelişmiş ülkelerin önde gelen bankaların tecrübeleriyle aynıdır.

Bu süreçle birlikte onlar miktar- parasal istikametlerin para sisteminin amaca uygun olarak düzenlenmesinden çekinerek değişimin serbest piyasada şartlarında faiz tarifesi uygulamaya başladılar.

Yukarıda belirtilen mekanizmanın çalışmaya başlamasından bankanın niyeti Azerbaycan Merkez Bankası tarafından belirlenen faiz oranları çerçevesinde Uluslararası piyasalarda faiz oranlarının yükselip inmesini sınırlamadan, para politikasının potansiyelini gelecekte kurumsal şekilde güçlendirmekten ibarettir. Uluslararası alımların değerinin artma fonunda Azerbaycan Merkez Bankası faiz oranlarının yüksek sınırını % 8, düşük oranı % 1 olarak belirleme kararını verdi.

2007 yılında Merkez Bankası sermaye hareketinin aşamalı olarak liberalleşmesi hakkında kanun kabul etti. Sermayenin ülkeden çıkması meselesi üzere bütün işler "Karşılıksız sermaye konması, portföy yatırımları, depozitlerin dış ülkelere konulması ve gayri menkul alımı" buna lisans verilme dahil edilmemiştir. Ve serbest bildiri ile hayata geçirilir. Liberalleşmenin birinci merhalesinde iktisadi ortaklık ve gelişme teşkilatları ülkelere sermayenin serbest dolaşımı göz önünde tutulur. Bu hususiyetler, yatırımın korunması hakkında karşılıklı anlaşması olan devletler için de önem arz etmektedir.

Sermaye akımı rejimin önemli derecede hem milli, hem de yabancı para için ekonominin yatırım cazibesini artırmaktadır. Banka kontrolü yapısında kurumsal ıslahatlar süreci çok hızlı işlemekte-

dir. Bu süreç çerçevesinde banka sektöründe şüpheli ameliyatlar hakkında bilgileri yeniden kontrol eden özel şubeler faaliyet gösterir.

Bugün ülkede faaliyetlerini yürüten bütün bankalarda zorunlu olarak kontrol mekanizması işlemektedir. (Custom Due Diligence - CDD), kanuna uygun olmayan faaliyetlerin önünü almak için zaruri iç kontrolden istifade edilir. Merkez Bankası tarafından hayata geçirilen güzel faaliyetlerden birisi de "on-site" adındaki kontrol mekanizmasıdır. Bu kontrolün amacı ekonomide ortaya çıkan usulsüzlüklerle mücadele etmektir. Dünya tecrübesine göre hızlı iktisadi gelişmede makro iktisadi istikrarın korunması ve dengeleştirilmiş makro-iktisadi yönetimin hayata geçirilmesi karmaşık bir meseledir. Son iki üç yılda bu mesele kendi güncelliğiyle Azerbaycan'ın gündemindedir. Bu da belli derecede ülkede yaşanan canlanma ile ilgilidir.

Şüphesiz ki bu stratejik amaçlara ulaşmak için aşağıdaki şartlar gereklidir:

1. Sabit makro-iktisadi istikrar;
2. Banka sektörünün güçlü işlemesi ve bunun yanında Petrol gelirlerinin üretim gücünün artması, reel sektörün süratli gelişmesini saklamaktır.

Bugünlerde Azerbaycan Merkez Bankası Basel Kurulunun hesaplama ve kontrol sisteminin yeni standartlarını kısmen hayata geçirmeye başladı. Şu anda Azerbaycan Merkez Bankasında yeni kontrol sistemi belirlenmiştir. Her banka için 18 aylık süre tayin edilmiştir. Bu süre zarfında banka bir defa bütün olarak kontrol edilmeye "Bankanın hacmine göre" tabii tutulur. Belirli normlara göre maliye analizi yapan dış kontrol sistemi vardır.

Bazı Uluslararası teşkilatlar ve merkezi bankalar Bazel-2 geçitte Azerbaycan Merkez Bankasına yardım etmektedirler. Bazel-2 sadece banka sektörünün değil aynı zamanda banka müşterilerinin isteklerine cevap verir. Elbette, Azerbaycan'ın banka sektörü aktivitelerini artırarak hizmet alanını genişletecek ve kalitesini yükselterek inkişaf edecektir.

VII. Merkez Bankası'nın Faaliyetinde Krize Karşı Alınan Önlemlerin Özellikleri

Banka faaliyetlerinin sağlamlştırılması için kontrolün kuralları Azerbaycan Cumhuriyeti'nin "Bankalarla ilgili" Azerbaycan kanunlarında bankalara konulan bazı cezalar ve yaptırımlar mevcuttur. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 16 Ocak 2004 tarihinde "Bankalarla İlgili Kanun"un 47. maddesi bankalara karşı konulan cezai müeyyideleri gösterir. Merkez Bankası bu kanunun 47. maddesine uygun olarak şu düzenlemeleri tatbik edebilir:

Banka faaliyetlerinde operasyonların sınırlandırılması ve durdurulması; müdürün kendi vazifelerini icra etmesini belirli süre dahilinde uzaklaştırılması; banka ile ilgili şahısların, bununla birlikte banka ile alakası olan bir şahsın adına bankalara operasyonların yapılmasını durdurulması; depozitlerin kabulünün sınırlandırılması;

başka kaynaklardan gelen meblağların sınırlandırılması ve durdurulması; celp olunan kız ve yabancı bankaların yerli şubelerinin kurucularının parasından başka; diğer tüzel şahısların hesabında olan payın alınmasının durdurulması ve kaldırılması; yeni şubelerin açılmasını ve faaliyetlerini sürdüren şubelerin işinin durdurulması ve faaliyetlerine son verilmesi; mali imtiyazlarının verilmesinin durdurulması; asgari sermaye talebi; gelir hesabına kapital stoklarının oluşturulması talebi; aktiflerin keyfiyetine bağlı olarak kar paylarının verilmesinin sınırlandırılması ve durdurulması;

Merkez Bankası 49. maddeye uygun bankalara aşağıdaki cezai müeyyideleri tatbik edebilir:

- Azerbaycan Cumhuriyetinin kanunlarına göre bankaya ve banka müdürüne ilgili cezai müeyyideleri tatbik edebilir;
- Müdürleri görevinden uzaklaştırmak;
- Şimdiki kanunun 49.1.2 maddesinde yer alan cezayı milli banka tatbik ederken müdürün görevinden uzaklaştırılması gecikmeden banka idaresinin kararı ile hayata geçirilir;

- Merkez Bankası şimdiki kanununun 16. maddesinde yer alan esaslara göre bankanın faaliyet iznini kaldırmak için karar alabilir;
- Banka verilen ceza, kredi sahiplerinin haklarını yerine getirmek zorundadır. (Görevden uzaklaştırılmış müdürlerin dışında);
- Böylece bugün kriz karşı yapılan çalışmaların bütün süreci bankanın sağlama planının tutulmasından, hayata geçmesine kadar Merkez Bankasının kontrolü altında olur.

VIII. Çağdaşlaştırma Şartlarında Bankaların Sermaye Problemleri

Bankaların faaliyetinin itibarlılığını ve verimini yükseltmenin en önemli şartı onların sermaye seviyesini artırmaktır. Güçlü öz sermayenin olması müşterilerin banka güvenini sağlar ve sağlamlaştırır.

Müşterilerin kredilere olan isteğini yerine getirmek ve paranın korunmasını garanti altına almak için bankanın sermayesi yatırılan tasarrufların hesaplanmasıyla yeterli düzeyde olmalıdır.

Banka sektörünün sermayesini artırma yollarından birisi de sermaye tüzüğünde yer alan ölçülerin, taleplerin belirlenmesidir.

01.01.2010 tarihi itibarıyla Merkez Bankası verilerine göre toplam bankacılık sektörü aktiflerinin GSMH'ya oranı % 32,3; banka sektörü özkaynaklarının GSMH'ya oranı %5,8; ekonomiye yönlendirilen kredilerin GSMH'ya oranı % 23,3 olmuştur.

Azerbaycan bankalarının sermayelerinin yükseltilmesi için aşağıda belirtilen hususların yapılması gerekir:

1. Şahsi tasarruflardan istifade edilmesi;
2. Petrol sektöründen gelen para akınlarını fon borsasında yeni emissiya bırakılan kıymetli kâğıtların alımına yöneltmek;
3. Yabancı sermayenin Azerbaycan bankacılık sisteminde iştirakını aktif duruma yöneltmek;

4. Sermayenin düzenlenmesi ve serbest piyasanın oluşması için imkân sağlama;
5. Sermayesi az olan bankaların daha büyük bankalarla birleştirilmesi, banka gruplarının oluşturulması.

Banka sisteminin modernleştirilmesi sürecinde ticaret bankalarının sermaye miktarını artırmak amacıyla, çeşitli bankaların bir araya getirilme ve birleştirilme tecrübesi geliştirilmelidir.

Azerbaycan bankalarının sermayesinin yükseltilmesinin daha çağdaş metodu IPO (İnnal Public Offering) banka sisteminin gelişmesi için bazı hususların gerçekleştirilmesi gerekir. Bankaların İPO pazarına çıkışı toplam banka sistemi sermayesinin % 60 kadar artırmasını sağlar. Ancak bankaların büyük bir kısmının kıymetli kâğıtlar pazarında işlem yapma tecrübesi bulunmamaktadır.

IX. Azerbaycan Ekonomisine Yatırımlar

Ülke ekonomisinin son yıllarda büyük oranda büyümesi krediye olan talebi de artırdı. Daha detaylı bilgi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Milyon AZN	GSYH	Kredi portföyü	Toplamda payı, %
2002	6.062,5	520,2	8,6
2003	7.146,5	670,3	9,4
2004	8.530,2	989,5	11,6
2005	12.522,5	1.441,0	11,5
2006	18.037,1	2.362,7	13,1
2007	26.815,1	4.681,8	17,5
2008	40.137,2	7.163,2	17,8
2009	34.578,7	8.407,5	24,3

01.01.2010 tarihindeki verilere göre ekonomi sektöründe kredilerin toplamı 8.407,5 milyon manattır. Onlardan % 58,1 oranı milli para, % 41,9 oranı da yabancı para şeklinde idi.

Böylece, kredilerin artmasında aynı anda çeşitli faktörlerin rol oynadığı görülmektedir:

1. GSYH'nın büyümesi neticesinde halkın ve işletmelerin gelir seviyesinin yükselmesi ve kredilerini ödeyebilecek ve borç alma potansiyellerinin artması;
2. Döviz kurunun istikrarlı devam etmesi bankaların aktiflerinin dolar olarak tutmak bankalar için karlı değildi.

Kredi hacimlerinin seviyesinin yüksek seviyede büyümesi şartlarında sorunlu kredilerin toplam krediler içinde payı % 3,6 olmuştur.

Azerbaycan kredi sisteminde, kredilerin alanlara göre farklılık göstermesi, çok önemli bir durumdur. 2009 yılsonu itibariyle kredi portföyüne bakıldığında sanayi sektöründe % 6,4, ticarete % 21,8, inşaat sahasında % 6,9 oranındadır.

Tablo 6: Azerbaycan bankalarının kredi portföylerinin dağılımı

Kredi portföyü	2007		2008		2009	
	tutar	%	tutar	%	tutar	%
Ticaret,Hizmet	1.194,0	25,5	1.911,3	26,7	1.834,0	21,8
Bireysel-Tüketici	1.657,2	35,4	2.334,9	32,6	2.328,9	27,7
Enerji	302,0	6,5	855,7	11,9	1.522,0	18,1
Tarım	197,2	4,2	261,5	3,7	394,8	4,7
İnşaat	312,3	6,7	461,4	6,4	576,5	6,9
Sanayi	308,0	6,6	427,5	6,0	536,9	6,4
Ulaştırma	469,6	10,0	669,1	9,3	520,4	6,2
Diğer	241,5	5,2	241,8	3,4	694,0	8,3
Toplam	4.681,8	100,0	7.163,2	100,0	8.407,5	100,0

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

Tablo 6'daki veriler, kredilerin çok orantısız olarak dağılımını ve gerçek ekonomi sahasında yapılan borçlanmaları göstermektedir. Kredilerin en büyük kısmı ev ekonomisine yani tüketici kredisi türünde olmaktadır. Bu alandaki krediler % 27,7'dir. Ticaret ve hizmet sahası % 21,8'dir. En az krediyi tarım sektöründekiler almaktadır. Bu alandaki kredilerin toplamı % 4,7'dir. Bunun yanında, burada, üretim sürecinin sezon karakteri ve gücü, finans kaynaklarının dağılımında eşit olmamasında ve dağılımında önemli rol oynamaktadır. Tarım ekonomisi, kendi sezonunda gelecekte elde edecekleri

ürünlerin devri, hayvanlarının büyüyüp satılması ve normal olarak gelişmesi için sezon kredisi almaları gerekir. Tarım ekonomisinin gelişmesi, yapısının şekillenmesi için uzun süreli kredi alınması gerekmektedir.

Bundan dolayı tarım ekonomisinin bilimsel tekniği gelişimi ne kadar yüksek olursa, kredinin rolü de o kadar önem kazanır.

Bütün inşaat sektörünün genel hacmi, ülkenin sosyal ekonomik gelişmesine özel önem verilmesine rağmen kredi almada en aşağı seviyede kaldı (% 6,9). Banka ve borçların kredilere göre süresi geçmiş borçların yapısı ve dinamiği kredi ilişkileri durumunun esas göstericidir.

Tablo 7:

	2005	2006	2007	2008	2009
Vadesi geçmiş krediler, Mln AZN	68,2	77,7	100,3	159,8	303,5
Geç Kredilerin toplamdaki payı, %	4,7	3,3	2,1	2,2	3,6

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası (www.cbar.az)

Vadesi geçmiş borçlanmaların hacmi ve yapısı ekonomi ve finans sahasının oluşmasında bireylerin kendi borçlarına yaklaşımını gösteren çok önemli bir göstergedir. Borçların geri dönmemesi-kredi pazarında istikrarı bozmaktadır. Banka kredilerinin normal olarak gelişmesi için iki şart gerekir: Yeterli derecede kredi kaynakları, en uygun yapılanmayla uzun ve kısa vadeli krediler ve kredileri ödeyebilen borçlular. Bankaların karşısında sadece banka kredi pazarlarının yapısının iyileştirilmesi ve böylece kredilere olan sabit ödeme talebinin kurulması ciddi sorun olarak devam eder.

Tüketici kredilerin hacminin çok süratli bir şekilde gelişimi, son yıllarda banka sektörünün gelişmesinde en önemli bilinen meyillerdendir.

Banka kredilerinin hacminin artması, özellikle de tüketici kredilerinde, Batı tüketici modelinin Azerbaycan'da da yayıldığını gösteriyor. "Yaşamı kredileştirme" felsefesi Azerbaycan'da özellikle modern tüketici kredisini kullananlar, daha çok büyük şehirlerde yoğunlaşmıştır.

Verilen bireysel-tüketici kredilerinin yaklaşık % 80'ni başkent Bakü'de oturanlar kullanmıştır.

X. Azerbaycan'da Banka Sektöründe Yabancıların Katılım Seviyesi

01.01.2010 tarihli aktif katılıma göre yabancı bankaların Azerbaycan'daki oranı % 28'dir. Azerbaycan banka sistemi artık farklı coğrafyalardaki müşterilerin dikkatlerini çekmektedir. Azerbaycan Türkiye ile sıkı ilişkiler kurmuştur. En büyük potansiyel yatırımcı ülke Türkiye'dir.

Azerbaycan banka sektöründe Türkiye'nin Yapıkredi Bankası ve T.C. Ziraat Bankası faaliyetlerini yürütmektedir. Bununla birlikte Azerbaycan'da Türkiye bankalarının genişlemesi yüksek düzeyde değildir. Bu da son zamanlarda dünyada ortaya çıkan finans problemlerinden kaynaklanmaktadır.

Bağımsız Devlet Topluluğunda Rusya kredi teşkilatlarının faaliyeti rusya vatandaşı olan müşterilerin banka hizmetine olan talebiyle ilgilidir. Rus sermayeli Nikoyl bankın Azerbaycan kredit piyasasındaki payı % 3'den çoktur.⁸

Rusya'nın kıyaslarına göre bu o kadar kötü bir netice değildir.

Azerbaycan'daki Rusya "Nikoyl" bankası gelişmekte olan bölgelerde, banka hizmeti olmayan küçük yerleşim yerlerinde kendi şubelerini açmayı planlar. Azerbaycan'ın bölgesel gelişme stratejisine uygun olarak "Nikoyl" 2 yıl arzında 6 merkez 38 şube açmayı planlamaktadır.

Son günlerde Azerbaycan banka sektörüne Kazakistan'ın "Turan-alem" bankası girmeyi planlamaktadır. Latviya bankası Parex Azerbaycan'da bir şubesini açmayı planlıyor.

Dünyanın birçok ülkesinden Azerbaycan finans sektörüne girmeyi isteyen bankalar bulunmaktadır. Günümüzde Alman "Commerzbank" Azerbaycan'da kendi şubesini açmak için hazırlıklar yapmaktadır. Türkiye İş Bankası ise şube açmak için Azerbaycan

⁸ Mamedov, Z., F., Jdut V Azerbaycane, NBJ., 6(40) 20007, c. 25-25.

Merkez Bankası'na başvurusunu 2010 yılının Şubat ayında yapmıştır. Ancak Societe Generale yerli kredi idarelerinin birinden kontrol paketi elde etme yoluyla bir banka kurmayı planlamaktadır.

XI. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Türkiye İle Ticari İlişkilerinin Gelişimi

2008 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticaret hacmi 54.919,7 bin USD olmuştur. Aynı dönemde Türkiye ile dış ticaretin toplam dış ticaretteki payı %2,6 olmuştur.

Daha detaylı bilgi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Azerbaycan'ın dış ticaret rakamları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8:

bin USD	Tutar	Pay %
İtalya	19.408,7	35,3
ABD	6.280,4	11,4
İsrail	3.685,9	6,7
Hindistan	2.542,9	4,6
Fransa	2.455,4	4,5
Rusya	1.932,6	3,5
İspanya	1.525,7	2,8
Holanda	1.433,7	2,6
Türkiye	1.433,5	2,6
Endonezya	1.416,7	2,6
İngiltere	1.311,9	2,4
Diğer	11.492,3	20,9
Toplam	54.919,7	100,0

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Kurumu

XII. Uluslararası Alanda Azerbaycan Bankalarının Faaliyetleri

Azerbaycan Beynelhalk Bankası (International Bank of Azerbaijan) Rusya'nın iktisadi sahasında bölgesel gelişme stratejisini hayata geçiren bankalardan birisidir. Bankanın en büyük hedefi:

Bütün Rusya pazarlarında aktif olmak ve bizim ülkelerin verimli dış ilişkilerinin gelişmesine yardımcı olmaktır. Bu gelecekte planlanan büyük tarihi hadise olarak hem banka için hem de tüm milli bankalar için önemlidir.

Azerbaycan Beynelhalk Bankasının, Moskova Temsilciliğinin kurulması Moskova banka piyasasında ve çevresinde faaliyetini artırdı. Sankpetersburg'da "Azerbaycan Beynelhalk Bankası - Moskova"nın şubesi ve Rusya'da "Azal Hava Yolları Şirketi temsilciliğinde bir ofisi açılmıştır. Uluslararası Azerbaycan Bankası 5 şubelerini Moskova'da, 2'sini de Sankpetersbug'da açtı.

Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova kredi kartları bırakmaya ve buna uygun yapı oluşturmaya başladı. Bir yıl içinde 5000 kart çıkarıldı. 5 bankomat, 50 POS kuruldu. "Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova Pazar geleceğine sahip olan Rusya müesseslerinin kredi sağlamasında önemli rol oynar. Ortak projeleri hayata geçirmek için aktif olarak kendi hizmetlerini hayata geçirir.

2006 yılında bunun gibi Bank Bayerische Landesbank (Almanya), Mashrekbank (Birleşik Arap Emirlikleri), Finansbank (Hollanda), Sachsen Landesbank Girozentrale (Almanya), Raiffeisen Zentralbank Osterreich Aktiengesellschaft (Avusturya), Raiffeisenbank Moscow (Rusya) ve Gazrombank (Rusya) gibi banka gruplarıyla 15 milyon dolar ve 300 milyon ruble tutarında kredi anlaşmaları yapılmıştır. 2007 yılı Ağustos ayında Bank-Moskova bankası için 50 milyon dolar, sendikasyon kredisinde (Hollanda'yı, Hindistan'ı Birleşik Arap Emirliklerini, Tayvan'ı, Proteviz 'i, Mısır'ı, İngiltere'yi temsil eden 16 banka katılır.⁹

Son zamanlarda Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova, şube şebekesi kurmak, kendi işlerini devam ettirmek amacıyla büyük bölgelerde, Moskova ve Moskova civarında birkaç şube açmayı düşünmektedir.

2007 yılının Haziranında Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova kredi teşkilatlarının faaliyetinin genişletilmesi ile ilgili banka ameliyatlarının yapılmasına izin verilen Rusya Bankasının iznini

⁹ Bank ve Biznes. No:3, 2008, s. 43.

aldı. Bu faaliyetini icra olunan kanunlara, kaidelere uygun kuran aynı bankanın güvenilirliği, istikrarını gösterir. Böyle çalışma izninin olması Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova bankasına diğer ülkelerin ek olarak mali desteklerin celp olunması kendi faaliyetlerini genişletmeye imkân sağlar. Yabancı ortak ve yükümlüler ile münasebetlerin kurulması, yabancı şubelerin açılması, harici şirketler ve müşteri bazının inkişafı için Rusya'nın maliye pazarına yatırım imkân sağlar. Bununla birlikte çalışma iznin olması son sınırlamaları ortadan kaldırır. Bankanın faaliyetlerinin evrenselleşmesi için başarı yolunda önemli bir adımdır.

2006 yılının Kasım ayında Tiflis'te % 100 yabancı sermaye ile "Uluslararası Azerbaycan Bankası-Gürcistan" bankası açılmıştır. Bankanın sermayesi 7 milyon dolardır.

Uluslararası Azerbaycan Bankası'nın Rusya ve Gürcistan'da olduğu gibi Kazakistan'da açılması planlanır.

Bağımsız Devlet Topluluğunun banka piyasasında ve diğer ülke piyasalarında Uluslararası Azerbaycan Bankası geleceği aşağıdaki süreçlere dayanır:

1. Merkezi Kafkasın "Gürcistan'ın" Merkezi Asya'nın "İtina olarak Kazakistan'ın", Ukrayna'nın banka yapısına bağlı entegre olma;
2. Öncül Avrupa ekonomi ve yatırımcı yapısıyla faal işbirliklerinin kurulması;
3. Moskova istikrarlı gelişen ekonomi ile büyük metropoller fikrine göre Uluslararası Azerbaycan Bankası-Moskova sıfatıyla Rusya banka piyasasında Uluslararası Azerbaycan Bankası konumunun sağlamlaşması ve genişlemesi;
4. Uzun süreli projelere yatırım koyma noktasında Azerbaycan ilgi gösteren Asya bankasını, İslam Gelişme Bankasını dahil etmekle beraber Asya-Pasifik ve Arap ülkeleri maliye merkezleriyle işbirliğinin sağlamlaştırılması.¹⁰

¹⁰ D. F. Gacıyev, Denejine-Bankovskoga Sistema i MBA.A: Finası i Statistika" 2008.

SONUÇ

Azerbaycan banka sisteminin son yıllarda bir bütün olarak ele alınıp analiz edildiğinde aşağıdaki neticeleri çıkarmak mümkündür:

- Ülkenin banka sektörünün gelişmesi hızla devam ediyor.
- Banka sektöründe yabancı sermayeli şirketler dikkat çekici şekilde arttı.
- Azerbaycan banka sisteminde hizmet konusunda ihtisaslaşma tercih edilmektedir.

Yüksek gelişme seviyesine ulaşmak için Azerbaycan banka sisteminin halletmesi gereken esas makro-iktisadi meselelerinden birisi yeni gelişme yoluna geçmek için şu hususlar esas kabul edilir:

- Uzun müddetli kredileşme ve ekonominin reel sektörüne ait müesseselerin yardımıyla Azerbaycan banka sektörünün teşekkülünü sağlama;
- Azerbaycan banka sektörünün milli sermayenin gözetimi altında korunması;
- Banka altyapısının kurulması ve gelişmesi;
- Bankaların kontrol, düzenleme, terfi mekanizmasının iyileştirilmesi, banka faaliyeti sahasında yeni kanunların ve normatif eylemlerin işlenmesi; kontrolün sertleşmesi ile döviz kanununun tam olarak liberalleşmesi; çirkli pullara karşı mücadelenin güçlendirilmesi;
- Manatın aşamalı olarak hiç olmazsa bölge dahilinde konvertibl olmasını sağlama;
- Banka sisteminin yeniden yapılandırma uygulamalarını devam ettirilmesi.

Banka sistemine olan güveni artırmak için muhasebe hesaplarının güvenliğini yükseltmek, bilgi şeffaflığını ve korporativ idare sisteminin niteliğini iyileştirmek, özelleştirmeyi devam ettirmek, yatırımcı ve emanet sahiplerinin itibarını korumak gerekir. Bunun yanında ödeme seviyesini iyileştirmek için hukuk sistemlerinin verimini ve ödeme disiplinini artırmak zaruridir.

KAYNAKLAR**Makaleler**

1. Z. F. Mamedov. Azərbaycan bankacılığı //Finans dünyası.-1998. - Ağustos. – Turkey. - C. 95-102. 1 . . . ;
2. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın para kredit sisteminin gelişiminin başlıca yönleri // Maliye ve kredi.- 2008.- 4.;
3. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın bankacılık sistemi // Küresel ekonomi ve uluslararası ilişkiler.- 2008. 7 .;
4. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın bankacılık sistemi, "Sınırsız tahlil" uluslararası bankacılık kulübü. İnternet sitesinin çeşitli ülkelerin bankacılık sistemi bölümünde.;
5. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın para kredit sistemi // Toplum ve Ekonomi. 2009. - 3. 82-106 s.;
6. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın bankacılık sisteminin modernleştirilmesinin sorunları // Bankacılık ve finansın güncel sorunları, 2008.;
7. Z. F. Mamedov. Azərbaycan'ın bankacılık sisteminin gelişimi //Kanun. – 2007. - 10.;
8. Z. F. Mamedov. Azərbaycanda pul ve valyuta siyasətinin iqtisadi-hukuki aspektləri. //Kanun. – 2009. - 3 . 158- 170 s..

Kitaplar

1. Rustamov, Elman; Merkezi Avrasyada Milli Doviz. « SA Press», 2008.
2. D. F. Gacıyev, Denejne-Bankovskoga Sistema MBA.A: Finans ve İstatistik" 2008.
3. Z. F. Mamedov. Finans iqtisadiyyatı. – Baku: Kanun, 2003. - 375 s.;
4. Z. F. Mamedov. Şebeke ekonomisi (Network Economy) koşullarında finans sanayisinin otomatikleştirilmesi. Bakü: Azərneşr, 2007;
5. Z. F. Mamedov. Dünya tecrübesi kontekstinde Azərbaycan iqtisadiyyatı. Bakı: Azərneşr, 2008;
6. Azərbaycan'ın para kredit sisteminin gelişiminin başlıca yönleri // Orta Asya: yerel paralar. Stokholm: Yayınevi. Ev «SA Press», 2008. – 79- 103;
7. Z. F. Mamedov. Azerbaijan monetary system: main development trends // Central Eurasia: National Currencies. Stockholm, 2008. – s. 133- 156;
8. Z. F. Mamedov. Pul, kredit ve banklar, qiymətli kağızlar ve valyuta. Bakı: Nasir, 2005. 200 s.;
9. Z. F. Mamedov. Pul, kredit ve banklar. – Baku, 2008. 400 s.;
10. Z. F. Mamedov. Bank işi. Ders programı. – 2009.